

KAZIMIERZ MISIASZEK SDB

Wydział Teologiczny UKSW

Wychowywanie do postawy dialogu w katechezie dorosłych

Education to the Attitude of Dialogue in the Catechesis of Adults

Abstract

Indications for the ecumenical dialogue are included in the church documentation on the catechesis of adults. The ecumenical dimension of catechesis of adults is one of the basic conditions of the holistic approach of this catechesis. Exhortation *Catechesi tradendae* by John Paul II tells us about it. In the document *Adult Catechesis in the Christian community* by the International Council for Catechesis, ecumenical issues are treated as a permanent element of the media. The catechesis of adults does not exist in Poland. It is therefore difficult to show how the education of dialogue in the catechesis of adults should look like. Hence a fundamental challenge is to build the catechesis of adults. Only then one can talk about and appraise the position of the ecumenical dialogue among adult Christians.

Keywords: catechesis of adults, ecumenical dialogue, ecumenical dimension of adult catechesis.

Streszczenie

W dokumentach Kościoła na temat katechezie dorosłych są wskazania dotyczące dialogu ekumenicznego. Wymiar ekumeniczny katechezy dorosłych jest jednym z podstawowych warunków całościowego ujęcia tej katechezy. Mówi o tym adhortacja Jana Pawła II *Catechesi tradendae*. W dokumencie Międzynarodowej Rady do spraw Katechezy, jakim jest *Katecheza dorosłych we wspólnocie chrześcijańskiej*, zagadnienia ekumeniczne są traktowane jako stały element przekazu. W Polsce nie ma katechezy dorosłych. Trudno jest więc wskazywać, jak powinno wyglądać wychowanie do dialogu osób dorosłych. Dlatego podstawowym wyzwaniem jest budowanie w Polsce katechezy dorosłych. Dopiero wówczas będzie można mówić i oceniać stan dialogu ekumenicznego wśród dorosłych chrześcijan.

Słowa kluczowe: katecheza dorosłych, dialog ekumeniczny, wymiar ekumeniczny katechezy dorosłych.

Każdy rodzaj katechezy, także katecheza dorosłych, ma u swoich podstaw dialog między Bogiem a człowiekiem. Jest to dialog głównie o charakterze wychowawczym, w którym słowo Boże staje się źródłem treści wyjaśniających, interpretujących i ukierunkowujących wychowanie człowieka, a człowiek przyj-

muje je ze świadomością odnalezienia w nim pełnej prawdy o sobie, o Bogu, o świecie, o własnym powołaniu i przeznaczeniu. Jest też w założeniach katechezy dorosłych teza wskazująca na obowiązek prowadzenia dialogu wychowawczego o charakterze ekumenicznym. Zapytajmy więc, jak tłumaczony jest ten obowiązek i jakie przyjmuje formy.

1. Dialog u podstaw katechezy dorosłych

Obecny w tradycji, nauczaniu i praktyce Kościoła dialog wychowawczy między Bogiem i człowiekiem, który przyjmuje różne formy i realizuje się w różnych środowiskach, w tym w sposób najbardziej pełny, integralny i systematyczny w katechezie, kieruje się na pierwszym miejscu do człowieka dorosłego. Wynika to z faktu jego niekwestionowanej podstawowej podmiotowości w życiu społecznym, ale także i kościelnym. Mówiąc słowami Jana Pawła II z adhortacji *Catechesi tradendae*, osoby dorosłe wykonują największe zadania i są w ogóle zdolne do „życia według Orędzia Chrześcijańskiego i to z jego pełni”¹. Jest dla Papieża czymś oczywistym, że świat „po większej części znajduje się we władaniu dorosłych”. Dlatego stawia wniosek o wzmacnianie ich wiary, która powinna być (...) stale oświecana, wzmacniana i odnawiana, aby przeniknęła całą działalność doczesną, za którą są odpowiedzialni”². Katechezę dorosłych nazywa też Jan Paweł II najznakomitszą, a więc pierwszą, najważniejszą w porządku wychowawczym, gdyż każdy rodzaj wychowania młodego pokolenia nie okaże się skutecznym, jeżeli braknie w nim osób dorosłych, a więc rodziców, nauczycieli i wychowawców. Wbrew bowiem współczesnym tendencjom, faworyzującym dziecko i stawiającym je w pozycji wielokrotnie uprzywilejowanej, a nawet dominującej, tak że możemy mówić o nowej formie pajdocentryzmu, pierwszym i najważniejszym podmiotem wychowania jest wychowawca. Nie można sobie po prostu wyobrazić, mówiąc racjonalnie, wychowania bez wychowawcy. To właśnie dorosły jako wychowawca, a nie rówieśnik wychowanka, może nauczyć młode pokolenie dialogu, we wszystkich jego formach. Musi jednakże sam być człowiekiem dialogu.

Prowadzenie dialogu przez człowieka dorosłego, a szczególnie dialogu ekumenicznego, wymaga uprzedniej jego formacji, aby mógł go prowadzić w sposób merytoryczny, kompetentny, odpowiedzialny. Kierunki tej formacji możemy odnaleźć w dokumentach Kościoła. W deklaracji o wychowaniu chrześcijańskim

¹ JAN PAWEŁ II, *Adhortacja apostolska Catechesi tradendae*, Rzym 1979, nr 43 (= CT).

² *Tamże*.

Gravissimum educationis Sobór Watykański II określił je dwukierunkowo: prowadzić ma ono do pełnego rozwoju osoby ludzkiej oraz uświadamiania daru, wartości wiary: „wychowanie to zmierza nie tylko do pełnego rozwoju osoby ludzkiej (...), lecz przede wszystkim stara się o to, aby ochrzczeni poprzez stopniowe wprowadzenie w misterium zbawienia z każdym dniem byli bardziej świadomi otrzymanego daru wiary, aby uczyli się czcić Boga w Duchu i prawdzie (por. J 4,23)”³. Uświadomiona wartość wiary ma, konsekwentnie, wpływać na styl życia: ochrzczeni mają stawać się zdolnymi „do prowadzenia własnego życia według nowego człowieka w sprawiedliwości i prawdziwej świętości (Ef 4,22nn); aby doszli w ten sposób do człowieka doskonałego, do miary wielkości według pełni Chrystusa (Ef 4,13) i starali się o wzrost Ciała Mistycznego”⁴.

Poszerzenie natomiast celów tej formacji o kwestie społeczne, moralne, kulturowe i eklezjalne, a więc tym samym poszerzenie pola dialogu, znajdziemy w *Dyrektorium ogólnym o katechizacji*. Dorosły ma nabywać, zgodnie z tym dokumentem, zdolność właściwej oceny zmian społeczno-kulturowych naszego społeczeństwa w świetle wiary, osiąść umiejętność wyjaśniania dzisiejszych problemów religijnych i moralnych, jak również relacji, jakie zachodzą między działaniem doczesnym i działaniem eklezjalnym, rozwijać racjonalne podstawy wiary, wreszcie podjąć odpowiedzialność za misję Kościoła oraz dawać świadectwo chrześcijańskie w społeczeństwie⁵. Na tle tak zarysowanej formacji Jan Paweł II wskazuje, że dorosły chrześcijanin ma uczestniczyć w dialogu ekumenicznym, do którego nie tylko jest wezwany, ale zgodnie z *Catechesi tradendae*, zobowiązany na mocy osobistego powołania⁶.

W katechezie dorosłych zakłada się więc jako fakt oczywisty jej wymiar ekumeniczny, podobnie jak prowadzenie dialogu ekumenicznego przez człowieka dorosłego. Ten wymiar katechezy jest potwierdzony w dokumencie Międzynarodowej Rady do spraw Katechezy (organie doradczym Kongregacji Duchowieństwa), jakim jest *Katecheza dorosłych we wspólnocie chrześcijańskiej*. Zagadnienia ekumeniczne są traktowane w nim jako stały element przekazu. Więcej nawet, w dokumencie tym pisze się wprost, że wobec współczesnego pluralizmu, zróżnicowanych uwarunkowań życia, licznych pytań, trudności i wątpliwości rodzących się w sercu człowieka, jak również sekularyzacji życia, „najwyższym wymaganiem stawianym katechezie dorosłych (...) jest zachowanie jej ekumenicznego wymiaru, a jeszcze bardziej jej szerokie otwarcie na dialog zarówno

³ DWCh 2.

⁴ *Tamże*.

⁵ Zob. KONGREGACJA DO SPRAW DUCHOWIEŃSTWA, *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, Rzym 1997, wyd. polskie Pallottinum 1998, nr 175 (= DOK).

⁶ CTr 32.

z innymi religiami, jak i systemami wartości, oraz na praktykę życia, która jest dla dorosłych wyzwaniem: Katecheza dorosłych odniesie najwyższy sukces, jeżeli ukaże się jako otwarta na spotkanie między wiarą, kulturą i nauką, w perspektywie wzajemnego uzupełniania się, szanującego jednak wzajemne kompetencje⁷. Mówiąc inaczej dialog ekumeniczny, jak również dialog z innymi religiami, kulturą i sztuką, daje większe możliwości skutecznego oddziaływania, niż byłoby to w przypadku działań tylko jednego podmiotu tego dialogu. Jest to więc także jakiś rodzaj spojrzenia ekonomicznego, bardziej przemyślana strategia w dążeniu do dobra człowieka i społeczności, w których żyje.

2. Stan aktualny wychowania do postawy dialogu w katechezie dorosłych

Biorąc pod uwagę powyżej wskazane treści, które ukierunkowują katechezę dorosłych do formowania postaw dialogu w perspektywie ekumenicznej, należy postawić pytanie o stan aktualny formacji ekumenicznej w Polsce. Otóż okazuje się, że mamy w tym przypadku sytuację niedwuznacznie wskazującą na duży rodzaj zaniedbania, jakim jest brak katechezy dorosłych, pomimo licznych w tym zakresie opracowań, w których od dawna postuluje się jej tworzenie. Świadoma tego braku jest Konferencja Episkopatu Polski, która w *Dyrektorium katechetycznym Kościoła katolickiego w Polsce* przyznaje, że „problemem o niezwykle doniosłym znaczeniu pozostaje wciąż troska o pełną formację chrześcijańską zarówno młodego pokolenia, jak i osób dorosłych. W Kościele w Polsce, podejmującym liczne wysiłki na rzecz katechezy dzieci i młodzieży, zbyt mało, jak się wydaje, poświęca się uwagi stałej formacji chrześcijańskiej człowieka dorosłego⁸. W tym kontekście niezrozumiałym wydaje się fakt zawieszenia zaawansowanych już prac nad katechizmem dla dorosłych przez Radę Główną Konferencji Episkopatu Polski, w którym jego adresat był postrzegany z punktu widzenia właściwych mu uwarunkowań, problemów, aspiracji i potrzeb rozwojowych, co zresztą jest już od dawna zwyczajną praktyką w katechezie. Uwzględniona była w nim również problematyka ekumeniczna. Zdaniem Rady, katechizm dla dorosłych ma być wiernym odzwierciedleniem struktury *Katechizmu Kościoła Katolickiego*, co wydaje się niezrozumiałe z racji nie tylko na brak w Konstytucji Apostolskiej *Fidei depositum* tego rodzaju wskazań, ale i ujęcia zagadnień

---

⁷ MIĘDZYNARODOWA RADA DO SPRAW KATECHEZY, *Katecheza dorosłych we wspólnocie chrześcijańskiej. Niektóre linie i ukierunkowania*, Rzym 1990, wyd. polskie Wydawnictwo WAM 2001, nr 51 (= KDWCh).

⁸ KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI, *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, Kraków 2001, nr 12.

związanych z człowiekiem dorosłym w sztywnym schemacie, z trudem pozwalającym na całościowe ujęcia formacji chrześcijańskiej realizującej się w złożonej współczesnej rzeczywistości. Są natomiast w *Fidei depositum* wyraźne polecenia przystosowywania *Katechizmu Kościoła Katolickiego* tak, aby stał się „zachętą i pomocą do opracowania nowych katechizmów lokalnych, przystosowanych do różnych środowisk i kultur”⁹. Co prawda, powstał katechizm dla dorosłych *Taka jest wiara Kościoła*, ale nie znajdziemy w nim ani obrazu człowieka dorosłego, ani problemów typowych dla ludzi dorosłych, ani tym bardziej wymiaru ekumenicznego, który postulują dokumenty Kościoła¹⁰. Podobnie nie ma problematyki ekumenicznej w zbiorze katechez dla dorosłych w opublikowanych materiałach katechetycznych dla dorosłych w Sandomierzu w 1999 r., których redaktorami i autorami są znani profesorowie teologii¹¹.

Czasami słyszy się, że istnieje formacja chrześcijańska dorosłych w ruchach, wspólnotach, grupach i stowarzyszeniach. Jest to twierdzenie tylko w części prawdziwe, gdyż w tychże formach stowarzyszeniowych nie zabiega się o ich katechetyczny charakter, a tym bardziej o tworzenie katechezy dorosłych. Są one ukierunkowane „na kształtowanie określonych postaw, zachowań, czy podejmowanie zadań wypływających z natury danej formy stowarzyszeniowej”¹². Formacja w nich obecna „owszem, jest (...) istotna i potrzebna z punktu widzenia charyzmatycznej struktury Kościoła, ale nie można jej traktować jako pełnej, systematycznej, spójnej w swoim charakterze katechezy dorosłych. Zresztą ten brak katechezy dorosłych najbardziej daje o sobie znać właśnie w tychże stowarzyszonych formach wspólnotowego życia. Można bowiem zasadnie pytać, ilu członków grup, ruchów, wspólnot kościelnych przeszło podstawową formację, aby byli bardziej świadomi wielkości charyzmatu, który w nich otrzymują, i postępowali zgodnie z nim? Jeżeli pojawiają się dzisiaj konkretne problemy z niektórymi ruchami czy wspólnotami kościelnymi, to twierdzę, że jedną z głównych przyczyn jest brak wcześniejszej podstawowej formacji eklezjalnej, teologicznej, duchowej jej członków itp. Są oni gorliwi, ale nie zawsze rozumieją do końca istotę życia Kościoła. W ten też sposób zamyka się koło pewnego rodzaju myślenia, że wystarczą aktualne działania adresowane do dorosłego”¹³.

---

⁹ JAN PAWEŁ II, *Konstytucja apostolska Fidei depositum*, Rzym 1992, w: *Katechizm Kościoła Katolickiego*, Rzym 1992, wyd. polskie Pallottinum 1994, 9.

¹⁰ Zob. Z. MAREK (red.), *Taka jest wiara Kościoła. Katechizm dla dorosłych*, Kraków 2009.

¹¹ Zob. S. ŁABENDOWICZ (red.), *Wyznawać wiarę dzisiaj. Katecheza dorosłych na podstawie Katechizmu Kościoła Katolickiego*, Sandomierz 1999.

¹² K. MISIASZEK, *Katecheza dorosłych: kryzysy i nadzieja*, w: R. CHAŁUPNIK (red.), *Współczesna katecheza: kryzysy i nadzieja*, Opole 2010, 134–145.

¹³ K. MISIASZEK, *Katecheza dorosłych: kryzysy i nadzieja*, 134–145.

Tak więc niemożliwa staje się odpowiedź na pytanie, jaki jest obecny stan wychowania do postawy dialogu, w tym najbardziej do dialogu ekumenicznego, w polskiej katechezie dorosłych. Jest to kwestia przyszłości, gdy doprowadzi się w Kościele w Polsce do powstania tego rodzaju katechezy, w której, mamy taką nadzieję, pojawi się problematyka ekumeniczna pozwalająca na kształtowanie postawy dialogu.

3. Wyzwania dla kształtowania postawy dialogu ekumenicznego w katechezie dorosłych

Jednym z pierwszych i najważniejszych wyzwań, jakie rodzi się wprost z istniejącej obecnie sytuacji katechezy dorosłych w Polsce, jest jej tworzenie. Potrzebni są ludzie dobrej woli, którzy, z właściwymi sobie kompetencjami, powinni by zająć się budowaniem tej katechezy tak, aby była w swoim charakterze integralna, całościowa, spójna. Stanie się ona taka wówczas, gdy w jej strukturze, wśród tworzących ją czynników, pojawi się wymiar ekumeniczny. Docelowo i bardziej konkretnie oznacza to poszukiwanie właściwych założeń, celów i metod pomocnych do uczestnictwa w dialogu ekumenicznym, który otwiera na innych, rozumie ich racje, szanuje tożsamość uczestników tego dialogu, poszukuje wspólnych płaszczyzn działania.

Nie jest możliwe, jak zostało pokazane powyżej, tworzenie pewnej wizji wychowania do dialogu na podstawie istniejącej, a raczej nieistniejącej, praktyki katechetycznej w Kościele w Polsce. Można jednak dokonywać prób jej nakreślenia na podstawie szerokiej praktyki Kościoła powszechnego, jak również dokumentów katechetycznych, w których – jak zostało to udokumentowane powyżej – są treści dotyczące dialogu ekumenicznego.

Zanim jednak wskażemy wprost na komponenty tworzące proces formowania postawy dialogu, należy najpierw wskazać na pewien rodzaj warunków wstępnych, wynikających z logiki bycia dorosłym w Kościele. Z tego punktu widzenia ważne dla dialogu jest zadanie określenia typowych cech chrześcijanina dorosłego w wierze, gdyż kategoria dorosłości implikuje określony rodzaj świadomości oraz podejmowanie działań zgodnych z charakterem życia i pracy człowieka dorosłego¹⁴. Wielokrotnie bowiem w katechezie dorosłych popełniano błędy w określaniu jej charakteru i sposobie podejścia do człowieka dorosłego. Nierzadko bywało, że katecheza dorosłych prowadzona była w sposób nieodpo-

---

¹⁴ Zob. K. MISIASZEK, *Dorosły w procesie ewangelizacji i katechezy*, w: K. MISIASZEK (red.), *Katecheza dorosłych we wspólnocie Kościoła*, Warszawa 2002, 115–139.

wiadający człowiekowi dorosłemu, jego potrzebom rozwojowym, problemom, aspiracjom, a nawet przyjmowała charakter infantylny. Jak twierdzi ks. Emilio Alberich SDB, „jest wiele osób, zarówno wśród duszpasterzy, jak i wiernych, którzy boją się dojrzałości i wolą uciekać w obszar troski o religijność dziecięcą, co w sumie jest dla wszystkich dość wygodne”¹⁵. I gdyby w tej optyce formować człowieka dorosłego, z pewnością nie byłby zdolny do podjęcia dialogu, tym bardziej dialogu ekumenicznego. Dlatego tak istotne jest, aby pamiętać to, co jest zawarte w dokumencie Międzynarodowej Rady do spraw Katechezy, określającym zasady tworzenia katechezy dorosłych: „Katecheza dorosłych ma być w najwyższym stopniu wrażliwa na mężczyznę i kobietę jako osoby dorosłe, w zdecydowanej większości osoby świeckie, uwzględniając uwarunkowania ich stanu jako ludzi dorosłych. Oznacza to, że uwagę swą kieruje ku ich problemom i doświadczeniom, docenia obecne w nich samych bogactwo duchowe i kulturowe, także w pełni szanuje istniejące różnice oraz pobudza do aktywnej współpracy w budowaniu katechezy, która ich dotyczy”¹⁶. Dzisiaj naprzeciw tym zasadom wychodzą propozycje różnych form katechezy dorosłych, jakie istnieją już w Kościele powszechnym, z których można i należy korzystać. Jest w nich wiele treści, także takich, w których proponuje się człowiekowi dorosłemu nie tylko odzyskiwanie własnej tożsamości jako dorosłego w Kościele, ale i wybranie odpowiadającej mu formy dojrzewania w wierze¹⁷.

Niewątpliwie istotnym warunkiem jest również rozwijanie u dorosłego, jak twierdzi się w *Dyrektorium ogólnym o katechizacji*, racjonalnych postaw wiary. W tym przypadku przywołane przez autorów dokumentu uzasadnienie wydaje się szczególnie istotne dla nabywania postawy dialogu: „Poprawne rozumienie wiary i prawd podanych do wierzenia jest zgodne z wymaganiami rozumu ludzkiego, a Ewangelia jest zawsze aktualna i bliska. Koniecznym jest więc skuteczne rozwijanie duszpasterstwa myśli i kultury chrześcijańskiej. Pozwoli to przewyciężyć pewne formy integralizmu i fundamentalizmu, jak również arbitralnej i subiektywnej interpretacji”¹⁸. Nie można bowiem prowadzić dialogu, który ma zmierzać do odkrycia prawdy, w przekonaniu posiadania jedynie słusznych racji, które wykluczają z założenia prawdziwy dialog.

---

¹⁵ E. ALBERICH, *Katecheza dzisiaj. Podręcznik katechetyki fundamentalnej*, Warszawa 2003, 24–25.

¹⁶ KDWCh 26.

¹⁷ Zob. A. BINZ, *Formazione cristiana degli adulti. Riflessioni e strumenti*, Torino 2001; E. ALBERICH, A. BINZ, *Forme e modelli di catechesi con gli adulti. Esperienze e riflessioni in prospettiva internazionale*, Torino 1995.

¹⁸ DOK 175.

Nabywanie postawy dialogu wymaga także uczestnictwa w formacji i dojrzewaniu życia w Duchu Chrystusa zmartwychwstałego, który otwiera i uzdalnia do nabywania postaw otwartych, tak ważnych w dialogu ekumenicznym. Podobnie ważną dyspozycją jest, zgodnie z *Dyrektorium*, wychowywanie do właściwej oceny zmian społeczno-kulturowych naszego społeczeństwa w świetle wiary¹⁹, aby nie ulegać niektórym trendom, jakie mogą wpływać na negatywne zmiany w postawach chrześcijan. Niewątpliwie duże niebezpieczeństwo niesie ze sobą współczesny liberalizm etyczny, który już wkradł się do myślenia niektórych chrześcijan, a nawet doszło do takich sytuacji, w których akceptuje się błędy antropologiczne w patrzeniu na człowieka. Podsyca ten stan ideologia gender, w której wyraźnie dochodzi do zakwestionowania nie tylko chrześcijańskiego punktu widzenia, ale i prawa naturalnego. Podtrzymywanie tego stanu przez chrześcijan z pewnością nie ułatwia dialogu ekumenicznego, ale oddala chrześcijan od siebie. Dlatego też trzeba uznać, że w nabywaniu postawy dialogu istotne jest wyjaśnianie dzisiejszych problemów moralnych, także religijnych, które pomogłyby nabywać jasnych przekonań tak w zakresie chrześcijańskiej moralności indywidualnej, jak i społecznej²⁰.

Przechodząc do wskazania postaw wprost istotnych dla dialogu ekumenicznego, należy przede wszystkim odwołać się do adhortacji apostolskiej *Catechesi tradendae* Jana Pawła II z 1979 r. Papież nawołuje w niej do tworzenia katechezy dorosłych przenikniętej wymiarem ekumenicznym. Z punktu widzenia formowania postaw dialogu są w niej zawarte ogólne wskazania, które można uznać za fundamentalne dla dialogu ekumenicznego. Dotyczą one najpierw budowania w sobie postawy szacunku w słowach i czynach w stosunku do innych Kościołów. Jest to postawa konieczna, aby iść krok dalej – do głębszego poznania i poszanowania braci chrześcijan, aby w efekcie podjąć określone działania. Papież w tym przypadku zachęca, aby „w pokorze i żarliwości ducha oczyścić się i przetrzeć drogi (...) dla jedności doskonałej, która przyjdzie, kiedy i w jakikolwiek sposób Pan zechce, aby przysłała”²¹. Jest zarazem świadomy trudności, jakie pojawiły się i pojawiają w dialogu ekumenicznym, stąd przestrzega, aby współpraca ekumeniczna nie została sprowadzona do wspólnego minimum. Dlatego współpraca na polu dialogu ekumenicznego wymaga od katechizowanych poznania całości życia chrześcijańskiego²², aby mieli świadomość własnych fundamentów, będących podstawą tegoż dialogu.

---

¹⁹ Zob. *tamże*.

²⁰ Zob. *tamże*.

²¹ CTr 32.

²² Zob. *tamże*.

Podsumowując można powiedzieć, że istnieją podstawowe wskazania do tworzenia takiej katechezy dorosłych, w której jest możliwe kształtowanie postawy dialogu, w tym dialogu ekumenicznego. Można powiedzieć więcej – dzisiaj koniecznością jest budowanie chrześcijańskiej formacji człowieka dorosłego, jeżeli chcemy, aby Kościół w Polsce mógł rzeczywiście się rozwijać. Konieczność ta motywowana jest nie tylko racjami wiary i racjami eklezyjalnymi, ale również motywami związanymi z życiem społecznym, aby odbudowywać poczucie podmiotowości wszystkich ludzi żyjących w Polsce. Została ona bowiem w ostatnim czasie mocno ograniczona, głównie z motywów politycznych i ideologicznych. Człowiek, który nie ma poczucia bycia podmiotem życia społecznego, nie uzyska go tak łatwo w odniesieniu do swojego udziału w życiu kościelnym, a tym bardziej w obszarze dialogu ekumenicznego.

Bibliografia

- E. ALBERICH, *Katecheza dzisiaj. Podręcznik katechetyki fundamentalnej*, Warszawa 2003.
- E. ALBERICH, A. BINZ, *Forme e modelli di catechesi con gli adulti. Esperienze e riflessioni in prospettiva internazionale*, Torino 1995.
- A. BINZ, *Formazione cristiana degli adulti. Riflessioni e strumenti*, Torino 2001.
- JAN PAWEŁ II, *Adhortacja apostolska Catechesi tradendae*, Rzym 1979.
- JAN PAWEŁ II, *Konstytucja apostolska Fidei depositum*, Rzym 1992, w: *Katechizm Kościoła Katolickiego*, Rzym 1992, wyd. polskie Pallottinum 1994.
- KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI, *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, Kraków 2001.
- KONGREGACJA DO SPRAW DUCHOWIEŃSTWA, *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, Rzym 1997.
- S. ŁABENDOWICZ (red.), *Wyznawać wiarę dzisiaj. Katecheza dorosłych na podstawie Katechizmu Kościoła Katolickiego*, Sandomierz 1999.
- Z. Marek (red.), *Taka jest wiara Kościoła. Katechizm dla dorosłych*, Kraków 2009.
- MIĘDZYNARODOWA RADA DO SPRAW KATECHEZY, *Katecheza dorosłych we wspólnocie chrześcijańskiej. Niektóre linie i ukierunkowania*, Rzym 1990, wyd. polskie Wydawnictwo WAM 2001.
- K. MISIASZEK, *Dorosły w procesie ewangelizacji i katechezy*, w: K. Misiaszek (red.), *Katecheza dorosłych we wspólnocie Kościoła*, Warszawa 2002, s. 115–139.

K. MISIASZEK, *Katecheza dorosłych: kryzysy i nadzieja*, w: R. CHAŁUPNIAK (red.), *Współczesna katecheza: kryzysy i nadzieja*, Opole 2010, s. 134–145.